

Advies van de Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak

De Wetenschappelijke Commissie Wijkaanpak is in 2009 ingesteld door de Minister met als opdracht te adviseren over de kwaliteit en bruikbaarheid van het onderzoek voor de onderbouwing, evaluatie en bijstelling van het beleid met betrekking tot de wijkaanpak. De commissie brengt jaarlijks in september een advies uit dat betrekking heeft op de in het jaar daarvoor verschenen studies.

Werkwijze van de Commissie

De volgende indeling wordt gehanteerd:

- i. Verantwoording, studies waarin vooral de rechtmatigheid van uitgevoerde maatregelen centraal staat;
- ii. Monitors, beschrijvende studies waarin doelbereik van output- en outcomedoelstellingen van beleid centraal staan, maar die geen inzicht in causaliteit en effectiviteit van beogen;
- iii. Causaliteits- c.q. effectiviteittoetsing, studies van een meer verklarend karakter waarin onderzocht wordt wat de effecten zijn van beleid en hoe ze tot stand komen;
- iv. Ontwikkelingsonderzoeken, studies van innoverend karakter, die nieuwe aanpakken en/of instrumenten verkennen.

Afhankelijk van de aard (de doelstelling) van het onderzoek is getoetst in hoeverre het rapport voldoet aan de criteria voor goed onderzoek en voor bruikbaarheid in de onderbouwing van beleid. Deze criteria zijn opgenomen in bijlage 1 evenals de samenstelling van de commissie.

Conclusies van de Commissie

In 2014 zijn 6 studies ontvangen die alle zes zijn beoordeeld. Daarvan zijn er 2 als goed, 1 als voldoende tot goed en 3 als voldoende beoordeeld (zie tabel 1).

Tabel 1. Aantal ontvangen en beoordeelde onderzoeksrapporten, naar categorie en oordeel

Onderzoeks-categorie	Oordeel					
	Ontvangen	Beoordeeld				
			Onvoldoende	Voldoende	Voldoende / goed	Goed
I verantwoording						
II monitoring	2	2		2		
III effectstudies	4	4		1	1	2
IV ontwikkelings- onderzoek						
totaal	6	6	-	3	1	2

De commissie is enigszins bezorgd over het feit dat er over 2013 zo weinig studies ter beoordeling zijn aangeboden en spreekt de hoop uit dat er op lokaal niveau ook de komende jaren nadrukkelijk de vinger aan de pols van de wijkaanpak zal worden gehouden. Juist in economisch moeilijke tijden is het van groot belang de leefbaarheid in de wijken te blijven volgen.

De publicatie "*Onderscheid in leefbaarheid – Ontwikkeling van de leefbaarheid 2010-2012*" van RIGO Research en Advies en de Atlas voor gemeenten geeft daarvan een goede illustratie. Deze monitor is veel breder dan alleen de aandachtswijken en laat ook de ontwikkelingen in onder andere de VINEX-wijken en de zogenoemde "Bloemkoolwijken" zien, met behulp van een eenduidig instrument, de Leefbaarometer, dat ook op zeer laag schaalniveau ontwikkelingen in de tijd kan volgen. Er zijn een aantal opvallende trends die ook van belang zijn voor de overige onderzoeken naar de wijkaanpak:

- De eerste is dat de ontwikkeling van de leefbaarheid in het algemeen en in de aandachtswijken in het bijzonder niet lineair is. Tussen 1998 en 2002 was de ontwikkeling zeer positief, net als tussen 2006-2008. In de periode daartussen en daarna, tot eind 2011, is er weinig verandering. De economische conjunctuur doet er blijkbaar toe en de gevolgen van de crises kunnen pregnanter blijken als ook 2012 en 2013 in de analyse zouden worden betrokken.
- De aandachtswijken laten een positievere ontwikkeling zien dan andere wijken, maar blijven absoluut nog steeds sterk achter.
- De gemiddelden voor alle aandachtswijken verhullen een grote diversiteit. Sommige wijken 'doen het veel beter' dan andere en dat hangt samen met de ontwikkeling van de gemeente waarin de wijk ligt.

De conclusie uit deze zeer gedetailleerde beschrijvingen moet zijn dat er sprake is van een grote heterogeniteit in tijd en ruimte die mede samenhangt met externe economische en stedelijke factoren. Dat maakt het onderzoek naar de effectiviteit van beleid extra moeilijk.

Vier van de zes aangeboden studies richten zich juist op de meting van de effectiviteit van het beleid. De daarbij gebruikte technieken zijn state-of-the-art. Dat de uitkomsten toch van elkaar verschillen, ligt dan ook niet aan de technische kwaliteit van de studies, maar aan methodologische problemen die inherent zijn aan quasi-experimenteel onderzoek. De commissie pleit voor terughoudendheid in het gebruik van de resultaten om de volgende redenen:

- De aard van de beleidsinterventie is nauwelijks eenduidig vast te stellen. De meeste studies gebruiken de aanwijzing in 2007 tot aandachtswijk als operationalisering van die interventie en gebruiken wijken die daar sterk op lijken maar net buiten de selectie vielen als controle groep. Aangezien veel deze wijken eerder onderdeel waren van het grote steden beleid is niet duidelijk in hoeverre er niet ook sprake was van interventie in de controle wijken.
- Dit is vooral problematisch omdat de duur tussen de interventie en het mogelijke effect niet vooraf duidelijk is. Er zijn aanwijzingen dat sommige maatregelen, zoals de herstructurering van de woningvoorraad, pas op wat langere termijn effect sorteren, terwijl andere effecten, zoals het vertrouwen bij bewoners dat de wijk vooruit gaat, zich direct kunnen voordoen als actie wordt ondernomen.
- Er kan niet geheel worden gecontroleerd voor de heterogeniteit tussen de interventiewijken en de controlewijken ten aanzien van de uitwerking van externe factoren op de ontwikkeling van de leefbaarheidsindicatoren en de studies verschillen in de mate waarin die controle plaats vindt.

Deze problemen leiden tot twee nuanceringen van de uitkomsten. Als er significante verschillen gevonden worden tussen de (gemiddelde) ontwikkeling van de aandachtswijken versus de controlewijken, mogen deze niet zonder meer aan het beleid worden toegeschreven. Als er geen significante verschillen worden gevonden, mag niet zonder meer worden geconcludeerd dat er geen effect is van beleid.

De commissie heeft eerder gepleit voor meer zorgvuldigheid in het gebruik van de resultaten. De effectstudies verdienen een veel bredere en vooral diepgaander bespreking met onderzoekers die werkzaam zijn voor zowel de lokale als nationale overheid. De commissie is voornemens een studiedag te organiseren, waarin de theoretische (causaliteit), methodische (experimentele opzet), praktische (data en software) en organisatorische (ondersteuning) aspecten aan de orde komen. Doel van die bijeenkomst zou moeten zijn een duidelijker relatie te ontwikkelen tussen de determinanten van leefbaarheid, de wijze waarop het beleid deze beïnvloedt en de indicatoren die kunnen worden gebruikt om dat te meten.

Bijlage 1

Criteria van de Wetenschappelijke Commissie wijkenaanpak bij de beoordeling van studies

De beoordeling van onderzoeksrapportages vindt plaats aan de hand van de hieronder genoemde criteria:

1. Probleemstelling
 - a. zijn de doel- en probleemstelling van het onderzoek helder geformuleerd?
 - b. wat is de (beleidsmatige) relevantie van het onderzoek voor de wijkaanpak?
 - c. volgen conclusies logisch uit het onderzoek?
 - d. hoe verhouden de aanbevelingen zich tot de conclusies?
2. Inbedding
 - a. is bestaande kennis voldoende verwerkt in het onderzoek?
 - b. is er een fundering in theorie?
3. Methodisch-technische aspecten
 - a. is de conceptualisering in orde?
 - b. is de operationalisering in orde?
 - c. is er aandacht voor causaliteit (aan alle voorwaarden voldaan)?
 - d. is het onderzoeksdesign adequaat (vb cross-sectie vs. longitudinaal, experimentele opzet of niet)?
 - e. is de kwaliteit van de gebruikte data in orde, is er aandacht voor versturende variabelen?
 - f. wat is de generaliseerbaarheid van de resultaten?
4. Meta-analyse
 - a. welke vormen van onderzoek worden veel/weinig gedaan (descriptie, analyse, 'black-box' geopend)?

De commissie beoordeelt deze criteria niet aan de hand van 'golden rules', maar op basis van 'face-value'.

Leden van de Wetenschappelijke Commissie Wijkanaanpak

De Commissie Wijkanaanpak bestaat uit de volgende leden:

Naam	Thema	Organisatie
Prof. dr. Pieter Hooimeijer, voorzitter	Wonen	Universiteit Utrecht
Prof. dr. Sjoerd Karsten	Leren & Opgroeien	Universiteit van Amsterdam
Prof. dr. Joop Schippers	Werken	Universiteit Utrecht
Prof. dr. Justus Veenman	Integreren	Erasmus Universiteit Rotterdam
Prof. dr. Hans Boutellier	Veiligheid	Vrije Universiteit Amsterdam
Prof. dr. Karien Stronks	Gezondheid	Universiteit van Amsterdam/AMC